

Grip op verrommeling

Deel 3 Van heerlijkheid tot huidige tijd

Foto omslag Nieuwaal vanaf de dijk met één van de karakteristieke boerderijen en op de achtergrond de kassen.

Colofon

Grip op verrommeling,
Deel 3, Van heerlijkheid tot huidige tijd

Projectteam

Stephan Greven, Loek van Haaster, Andrea Hulsebosch, Tim Kort, Rick Lensink, Roeland Meek, Renze van Och, Maudi Veens, Joris van Velthoven en Jon Westra

Begeleiding

Irma Bijker- de Ligny en Martin Mekking (Provincie Gelderland)
Jos Ulijn en Ad Woudstra (Hogeschool Van Hall Larenstein)
Kees Neven (gastdocent)

Januari 2011

Grip op verrommeling

Deel 3 Van heerlijkheid tot huidige tijd

Mindscape Works

Inhoud

Voorwoord

7	1. Inleiding
7	1.1 Het dorp Nieuwaal
9	2. De Waal
11	3. Ontstaan van Nieuwaal
12	3.1 Het jaar 250
12	3.2 Het jaar 1000
13	3.3 Het jaar 1500
14	3.4 Het jaar 1875
15	3.5 Het jaar 1900
16	3.6 Het jaar 1925
17	3.7 Het jaar 1950
18	3.8 Het jaar 1975
19	3.9 Het jaar 2000
21	4. Van heerlijkheid tot huidige tijd
21	4.1 Het geloof
22	4.2 Belangrijke gebeurtenissen door de jaren heen
25	5. Stedenbouwkundige analyse
26	5.1 De Waalbandijk
28	5.2 Beemstraat
30	5.3 Jacob Ekelmansstraat
32	5.4 Nichtenhofstraat
34	5.5 Bezemerland
36	5.6 Bieskamp
38	5.7 Jacob Ekelmansstraat, buitengebied
41	6. Identiteit volgens bewoners
41	6.1 Mindscape
42	6.1.1 Kerk
42	6.1.2 Bebouwing
43	6.1.3 Publieke voorzieningen
45	6.1.4 Recreatie
46	6.1.5 Landmarks
46	6.1.6 Maatschappelijke problemen
48	6.1.7 Geschiedenis
50	6.1.8 Overige
53	7. Beleidskader
53	7.1 Beleid voor woningbouw
54	7.2 Beleid voor de glastuinbouw
57	8. Conclusie
65	9. Bronvermelding

Voorwoord

Voor u ligt een documentatie van Mindscape Works. Mindscape Works landschapsarchitecten is een tijdelijk bureau, opgericht tijdens de minor Landschap en Verstedelijking gegeven op Hogeschool Van Hall Larenstein. Het is een jong en fris bureau bestaande uit tien studenten. Vanwege onze verschillende achtergronden, van zowel landschap- en tuinarchitectuur als techniek, kunnen wij plannen op verschillende schaalniveaus realiseren. Hierbij kijken wij behalve naar de historische en fysieke factoren, ook naar wat de gebruiker van de ruimte verwacht.

‘Grip op verrommeling’ is een vijfdelige documentatie waarin ons onderzoek, naar het begrip verrommeling, wordt beschreven. Het hoofddoel van dit onderzoek is het opstellen van handvatten voor het omgaan met verrommeling in het landschap. Om dit hoofddoel te bereiken wordt er vanuit de literatuurstudie gekeken op de verschillende schaalniveaus die bij dit onderzoek van toepassing zijn.

Als pilotgebied hebben wij het dorpje Nieuwaal aangewezen gekregen. Nieuwaal is een dorpje in het rivierengebied van de provincie Gelderland. Het dorp is gelegen aan de rivier de Waal en bestaat uit een kleine gemeenschap welke omringt wordt door glastuinbouw.

De handvatten die zijn voortgekomen uit ons onderzoek zijn getoetst op het dorp. In een principekaart is er grip verkregen op de verrommeling in en om Nieuwaal. Voor deze principekaart zijn een aantal principes opgesteld die ook toegepast kunnen worden op andere dorpen.

Tijdens het onderzoek zijn wij bijgestaan door een aantal personen. Bij deze willen wij Jos Ulijn en Ad Woudstra, docenten aan Hogeschool van Hall Larenstein, bedanken voor hun hulp en ondersteuning. Irma Bijker- de Ligny en Martin Mekking, van de provincie Gelderland, willen wij bedanken voor de begeleiding tijdens het project. Tot slot willen wij Kees Neven, gastdocent, bedanken voor zijn frisse kijk en feedback op onze producten.

Velp, januari 2011

Mindscape Works

Leeswijzer

‘Grip op verrommeling’ is een vijfdelige documentatie over ons onderzoek naar verrommeling van het landschap en de toepassing van de uitkomsten op Nieuwaal. Wij van Mindscape Works landschapsarchitecten behandelen in deze reeks alle aspecten van het door ons doorlopen traject.

Aansluitend op deze reeks is er door de provincie Gelderland een door ons samengestelde bundel uitgebracht. De bundel bestaat uit twee beeldessays, ‘Op de klei van Nieuwaal’ en ‘Op de klei van Gelderland’, en een publicatie met daarin de door ons opgestelde handvatten tegen verrommeling.

Deel 1: Visie verrommeling van het landschap

In de literatuurstudie is onderzoek gedaan naar het begrip verrommeling en hoe je hier grip op kunt krijgen. Dit onderzoek vormt de basis van de hierop volgende onderzoeken. Vanuit de literatuurstudie is er door ons bureau een werkdefinitie opgesteld, vanuit deze werkdefinitie zijn we gaan kijken naar het landschap.

Deel 2: Analyse Van Heemstraweg

Om grip te krijgen op het pilotdorp Nieuwaal is er begonnen met een grootschalige analyse naar de Van Heemstraweg. Wat is de impact van deze weg? En wat is de identiteit van de omliggende dorpen? In dit deel wordt gekeken naar de Bommelerwaard en het Land van Maas en Waal.

Deel 3: Van Heerlijkheid tot Huidige tijd

Na de grootschalige analyse is er ingezoomd op het dorp Nieuwaal, in dit deel geven wij antwoord op de volgende vragen; Hoe is het dorp opgebouwd? Wat zijn de belangrijkste gebeurtenissen in de geschiedenis? En wat zijn de kenmerken en karakteristieken van het dorp? In dit deel wordt ook de dorpsbeleving in de vorm van een Mindscape vastgelegd.

Deel 4: Verrommeling in beeld

Vanuit de vorige onderzoeken hebben wij het projectgebied in de vingers gekregen. Nu gaan wij in deel 4 op zoek naar de verrommeling in Nieuwaal. Met verschillende onderzoeksmethodes en onze bureaudefinities wordt de verrommeling in en om Nieuwaal in beeld gebracht.

Deel 5: Blik op de toekomst

Na de verschillende onderzoeken weten wij wat verrommeling van het landschap is en waar de kwaliteiten liggen. Met deze informatie en de handvatten uit de literatuurstudie kunnen wij werken naar een principekaart voor het dorp. In deel 5 wordt ons gehele proces, van scenario's tot de uitwerking van principes uitgelegd.

1 Inleiding

Dit onderzoek bevat een analyse naar de groei van Nieuwaal, er wordt beschreven waarom er juist op deze plek al vrij snel mensen gingen wonen en hoe het rivierengebied eruit zag voor de mens invloed op het gebied ging uitoefenen. Middels dit onderzoek krijgen wij grip op de landschappelijke structuur, de opbouw, karakteristieke en identiteit van het dorp. Het dorp Nieuwaal is in de loop van de tijd uitgegroeid van een heerlijkheid tot een glastuinders dorp.

Hierbij wordt er niet alleen gekeken naar de groei van het dorp qua bebouwing en functies. Er wordt ook gekeken wat er door de jaren heen met het grondgebruik is gebeurd. Het dorp is ingedeeld in bouwtypes, hiervoor is een stedenbouwkundige analyse uitgevoerd. Verder is de topografische kaart vereenvoudigd tot een landschapsstructuurkaart, welke voor iedereen te lezen is. De belangrijkste straten van het dorp zijn in dit onderzoek geanalyseerd op punten als type bebouwing, openbaar groen, parkeergelegenheid, sfeer en functies. Het onderzoek wordt afgesloten met een conclusie.

1.1 Het dorp Nieuwaal

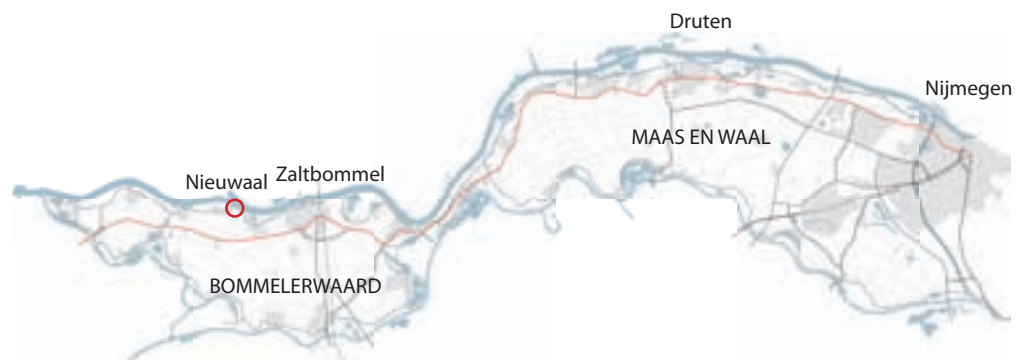
Nieuwaal, een dorp aan de Waal in de Bommelerwaard (zie figuur 1.0 en 1.1) tussen Gameren en Zuilichem, is zo'n 1000 jaar geleden ontstaan.

In de naam Nieuwaal zit een verwijzing naar de rivier die langs het dorp stroomt: De Waal of, zoals de Romeinen deze vroegere zijtak van de Rijn betitelden, Fluvius Vahalis.

De Nieuwaalers leefden gedurende eeuwen van de rivier, die diende als communicatielijn, voor goederen en personen vervoer, voor visserij en jacht en soms ook als vijand.

Archeologische vondsten dateren zelfs al van vóór het begin van onze jaartelling. In 1031 wordt de naam Nieuwaal voor het eerst genoemd; de kerk werd door de bisschop van Paderborn geschonken aan de abdij Abinkhoff te Paderborn. Vanaf 1312 wordt Nieuwaal als Heerlijkheid genoemd, in 1798 werden de Heerlijke rechten afgeschaft. (Inventaris van het archief van het dorpsbestuur van Brakel, 2005)

Sinds 1 januari 1999 maakt Nieuwaal deel uit van de gemeente Zaltbommel. Daarvoor behoorde het dorp onder anderen tot de gemeenten Gameren en Zuilichem. Over de geschiedenis van Nieuwaal is niet zo veel bekend doordat het nooit zelfstandig is geweest. Nieuwaal heeft nooit veel inwoners gehad, het is als een heerlijkheid ontstaan, waarna het is uitgegroeid tot een gehucht en verder uitgegroeid tot een klein dorpje. Per 1 januari 2010 telt het dorp Nieuwaal 702 inwoners.

1.1
De regio Bommelerwaard
en Maas en Waal
Nieuwaal, een klein dorpje
langs de Waal.

2.0
Zicht vanaf de dijk op de
waal.

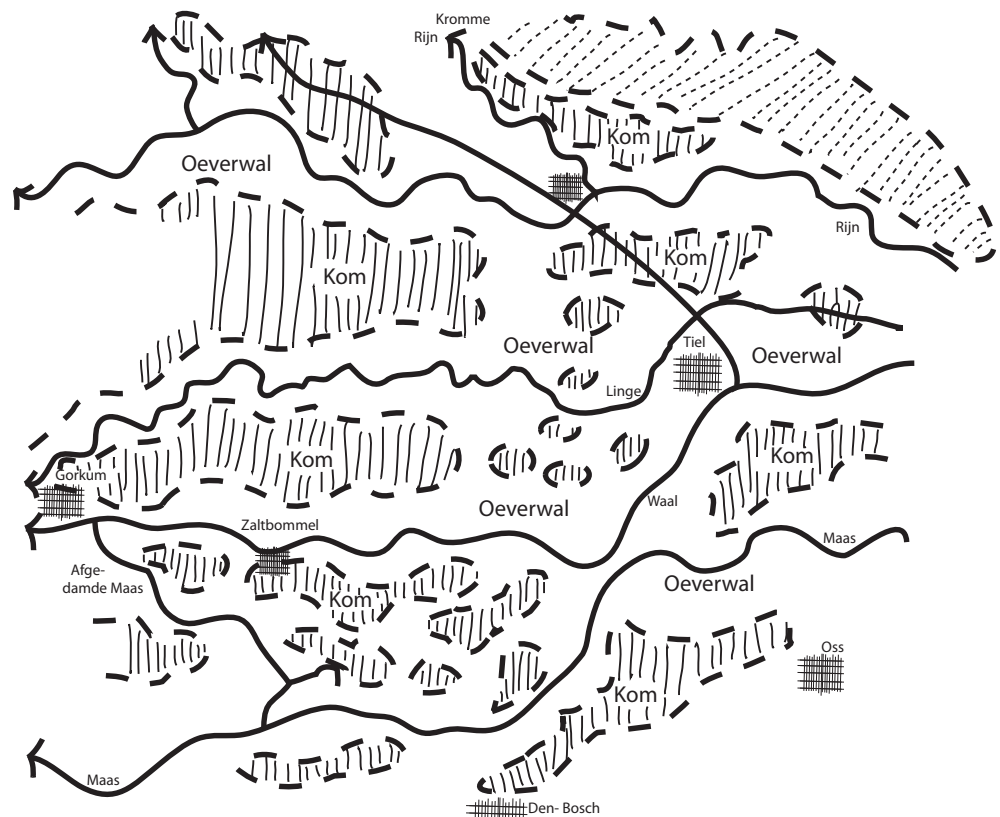
2 De Waal

De rivier de Waal (zie figuur 2.0) heeft de regio gevormd tot hoe hij nu is. De naam Waal is van Germaanse herkomst en is een verwijzing naar de vele meanders die de rivier ooit gehad heeft. De Waal is de grootste aftakking van de Rijn en vormt een belangrijk transport orgaan tussen Rotterdam en het Ruhrgebied.

Jarenlang heeft de rivier zand en klei afgezet en weer tot zich genomen. Door deze afzettingen verlegde de rivier zich constant, dit is nu door middel van dijken en kribben aan banden gelegd.

Vlak langs de rivier hebben zich de zandige oeverwallen gevormd die hoger liggen. Op deze hoge delen zijn de eerste mensen zich ongeveer 5000 geleden gaan vestigen. Deze vestigingsplaatsen werden vaak opgehoogd tot woerden of pollen en worden ook wel vluchtheuvels genoemd.

Achter de oeverwal ligt de kom (zie figuur 2.1). De kom ligt lager en verder van de Waal, de rivier heeft hier klei afgezet. De kom is natter dan de oeverwallen en was daarom tot voor kort geen aantrekkelijke plaats om te wonen.

2.1
Structuurkaart
rivierensysteem
Op deze kaart zijn duidelijk
de oeverwallen en kommen
te zien.

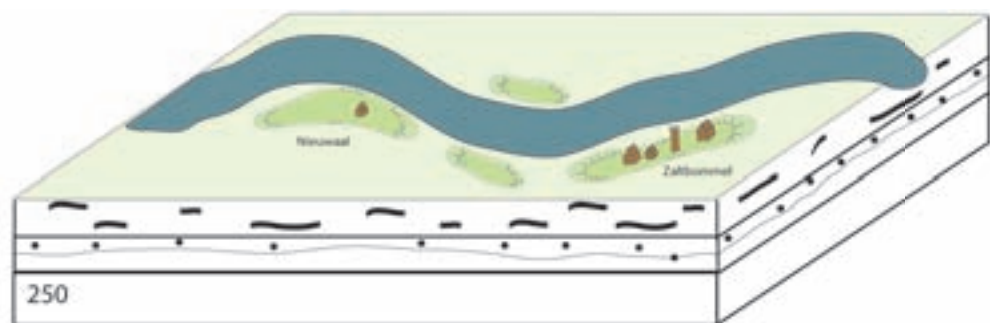
3.0
Bankje op de Waaldijk in
Nieuwaaal.

3 Ontstaan van Nieuwaal

Om grip te krijgen op het landschap rond Nieuwaal hebben we het gebied onderzocht vanaf het moment dat de eerste mensen in het gebied gingen wonen. Hierbij kijken we eerst naar de grotere context in samenhang met Zaltbommel en de Waal. De laatste stappen omvatten de afgelopen 135 jaar waarin het gebied de grootste groei heeft doorgemaakt. Deze worden in stappen van 25 jaar geanalyseerd.

3.1 Het jaar 250

Omstreeks deze tijd was het oeverwallen en kommensysteem van het huidige rivierkleigebied in hoofdlijnen voltooid. De Waal heeft het landschap van de Bommelwaard gevormd. De rivier heeft verschillende lopen gekend. De rivier stroomde nog vaak over en hield hierdoor het gebied sterk in zijn greep. Op de hoger gelegen oeverwallen vonden mensen een enigszins veilige plaats om zich te vestigen. Dit is ook het geval op de plek van het huidige Zaltbommel (zie figuur 3.1.1).

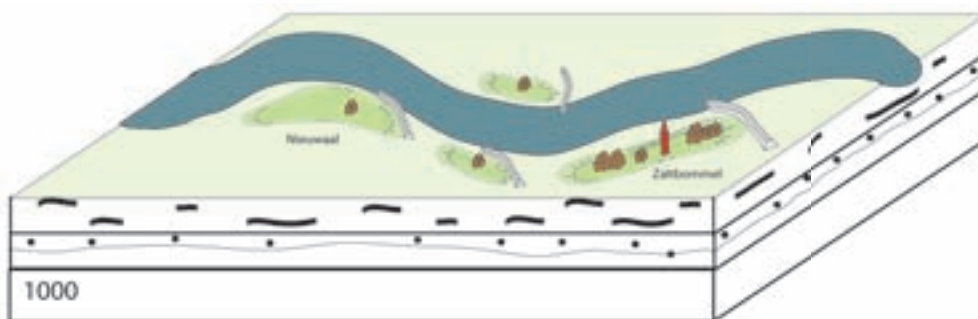

3.1.1
Laagmodel 250
Bewoning vindt plaats op de
van nature hogere plekken.

3.2 Het jaar 1000

Dorpen op strategische plaatsen zoals Zaltbommel groeide in deze tijd. Op deze plaatsen werden lokaal dijken aangelegd die de stad beschermde tegen het water (zie figuur 3.1.2).

De eerste kades tegen het water werden rond 800 aangelegd in Zaltbommel, deze waren echter laag en stonden haaks op de stromingsrichting van de rivier waardoor ze maar kleine gebieden konden beschermen. Later werden de dijken parallel aan de Waal gelegd, ook hier werd er per gebied een dijkje aangelegd waardoor het alleen dat gebied kon beschermen. Later groeiden deze dijkjes aan elkaar, en werden de dijken steeds hoger. De dijk kronkelt vaak, dit valt te wijten aan de vele dijkdoorbraken. Als de dijk doorbrak werd er een diep gat (wiel) weggeslagen, de dijk werd vervolgens hersteld door een dijk om dit gat heen te leggen.

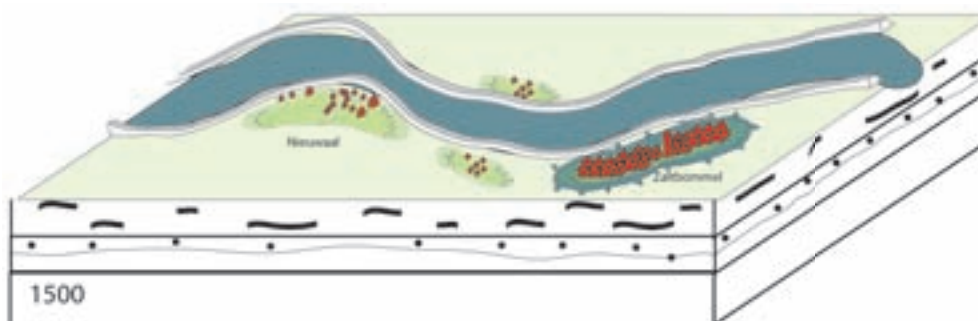
3.1.2

Laagmodel 1000

De eerste dijken verrijzen in het landschap, een nieuw landschap wordt gevormd.

3.3 Het jaar 1500

De lokale dijken zijn aan elkaar gegroeid tot een dijk langs de Waal. De dorpen en steden zijn flink gegroeid (zie figuur 3.1.3). Ieder dorp regelt zijn waterhuishouding afzonderlijk, er ontstaan zogenaamde dorpspolders. De Graaf van Gelre laat verschillende afwateringskanalen graven om zo de kom beter te ontwateren, echter blijft deze zeer nat en niet geschikt als bouwland.

3.1.3

Laagmodel 1500

De mens vergroot haar invloed op het landschap.

3.4 Het jaar 1875

De dijken vormen de belangrijkste drager waar alles op is georiënteerd. De mensen wonen op de oeverwallen in huizen langs de wegen (lintdorpen) en verbouwen hier ook op kleine schaal voedsel. De kom is open en bestaat voornamelijk uit hooilanden. De natste gebieden in de kom zijn ingeplant met grienden (zie figuur 3.4.1 en 3.4.2).

3.4.1
Landschapsstructuurkaart
1875

3.4.2
Principe doorsnede 1875

De Waal

- De Waal stroomt vrij door zijn loop.
- In de Waal liggen een aantal begroeide eilanden.

Bebouwing

- De Waaldijk is de belangrijkste drager in het gebied. Het hele dorp oriënteert zich op de dijk en deze vormt op de Waal na het belangrijkste vervoersorgaan.
- In Nieuw-waal is duidelijk te zien dat de woningen zich concentreren langs de wegen en dijk, lintbebouwing.
- De woningen bevinden zich op oeverwallen de hoogste delen in het gebied.

Landgebruik

- De oeverwallen vormen de meest vruchtbare en droge gebieden. Hier worden dan ook voornamelijk aardappels en fruit geteeld.
- In het buitengebied (de kom) zijn de wei- en hooilanden te vinden.
- De meest laag gelegen nattere delen zijn ingeplant met grienden die goed tegen deze natte omstandigheden kunnen.

Infrastructuur

- De wegen zijn smal en lopen vanaf de dijk naar het achterland.

Ruimtelijke opbouw

- Oeverwal versnippert, overgang naar kom open, kom versnippert

3.5 Het jaar 1900

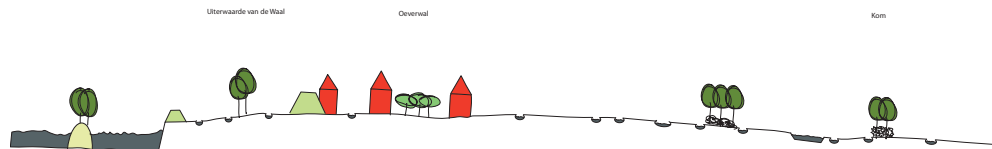
De Waal wordt aan banden gelegd met een aantal kribben zodat de rivier beter te beheersen is. In de koude hoek (het punt waar de waal de dijk raakt) komt een laad- en losplaats waardoor het dorp beter bereikbaar wordt. Het dorpslint verdicht zich met name op de dijk (3.5.1 en 3.5.2)

3.5.1
Landschapsstructuurkaart
1900

Omstreeks 1900

3.5.2
Principe doorsnede 1900

De Waal

- Langs de Waal worden kribben aangelegd om de rivier vast te leggen en uit te diepen. Met uitzondering van de Breemwaard.
- De eilanden zijn zo goed als verdwenen
- In de bocht van de dijk komt een laad- en losplaats voor goederen en personenvervoer over de Waal.

Bebouwing

- De linten verdichten zich langzaam. Ook langs de dijk in het buitendijkse gebied wordt steeds meer gebouwd.

Landgebruik

- Een aantal grienden verdwijnen en worden ingericht als weiland

Ruimtelijke opbouw

- Oeverwal versnipperd, overgang naar kom open, kom versnipperd

3.6 Het jaar 1925

De Waal heeft tussen de kribben sediment afgezet waardoor de doorvaarbaarheid is verbeterd. In de Breemwaard is een steenfabriek gebouwd wat zorgt voor werkgelegenheid in het dorp. Het lint verdicht zich hierdoor verder. Het dorp krijgt zijn eerste begraafplaats. In de kom worden grienden omgevormd tot hooilanden door een betere ontwatering en minder behoefte aan grienden (zie figuur 3.6.1 en 3.6.2).

3.6.1
Landschapsstructuurkaart
1925

3.6.2
Principe doorsnede 1925

De Waal

- De kribben vullen zich met sediment, langs de Breemwaard zijn ook kribben aangelegd.
- In de buitenbochten worden de kribben verlengd.

Bebouwing

- In de Breemwaard is een steenfabriek gebouwd wat voor veel werkgelegenheid zorgt in het dorp en de omgeving.
- Het lint verdicht zich verder door de bevolkingstoename.

Landgebruik

- Een aantal grienden verdwijnen en worden ingericht als weiland.
- Er wordt een voetveer gerealiseerd tussen Hellouw en Nieuwaal en met Herwijnen.
- Het dorp krijgt een begraafplaats.

Ruimtelijke opbouw

- Oeverwal versnipperd, overgang naar kom open, kom versnipperd

3.7 Het jaar 1950

De Waal zet nog meer sediment af tussen de kribben waardoor de rivier smaller wordt. De steenfabriek is verdwenen en heeft een kleiput achtergelaten die nu nog steeds aanwezig is. In het gebied viert de fruitteelt hoogtij en vormt een belangrijke economische motor in het gebied. De grienden zijn voor een groot deel verdwenen en zorgen voor een versnipperd beeld (zie figuur 3.7.1 en 3.7.2).

3.7.1
Landschapsstructuurkaart
1950

3.7.2
Principe doorsnede 1950

De Waal

- De Waal zet meer sediment af in de kribben, hierdoor wordt de rivier smaller.
- De zomerdijk in de Broomwaard wordt in het midden verlegd zodat een opening ontstaat.
- Door de toename van autoverkeer is de haven verdwenen.
- In de uitwaarden bij Gameren zijn grote kleiputten uitgegraven.

Bebouwing

- Het lint verdicht zich verder.
- De bebouwing rukt op richting de kom.

Landgebruik

- De grienden zijn voor een groot deel verdwenen.
- De fruitteelt viert hoogtij.
- Er wordt meer akkerland bruikbaar gemaakt.
- Vlakbij Nieuwaal wordt het land in kleine stukken verdeeld.
- Het dorp krijgt er een tweede begraafplaats bij.

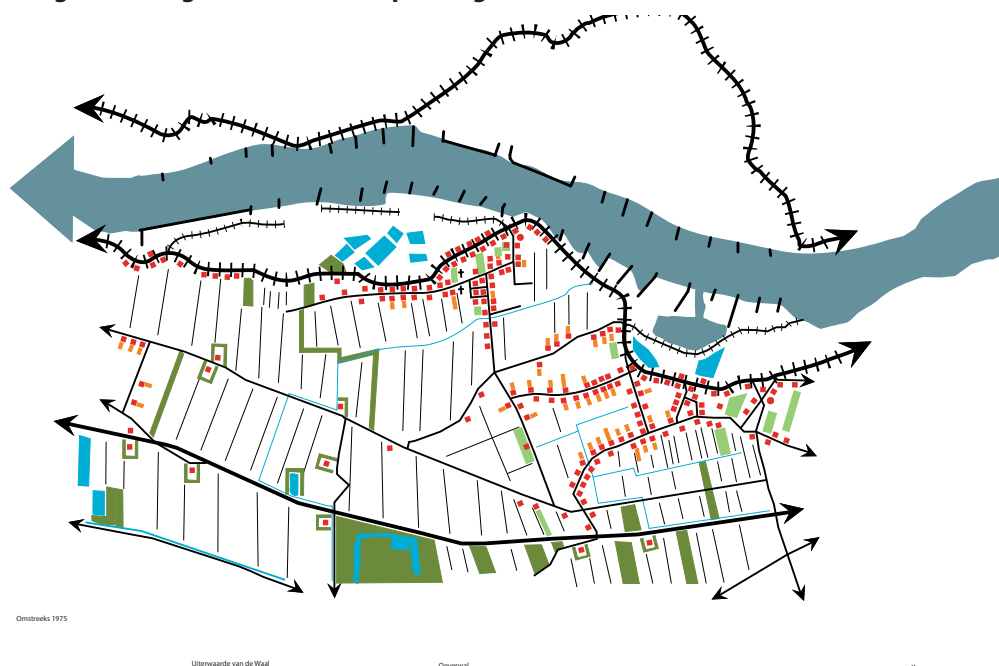
Ruimtelijke opbouw

- Oeverwal gesloten, overgang naar kom open, kom versnipperd

3.8 Het jaar 1975

In de kom ligt een nieuwe transportader die het hele gebied een nieuw impuls heeft gegeven. Het dorp en het gehele gebied maken een flinke groei door. Het lint verdicht zich en in de oksel van de Jacob Ekelmansstraat. In de kom zijn boerderijen met singelbeplanting gevestigd die samen met laanbeplanting langs de wegen zorgen voor een grootschalig coulisselandschap (zie figuur 3.8.1 en 3.8.2).

3.8.1
Landschapsstructuurkaart
1975

3.8.2
Principe doorsnede 1975

De Waal

- De Waal is nagenoeg onveranderd gebleven.

Bebouwing

- In de oksel bij de Jacob Ekelmanstraat begint het dorp te groeien middels een nieuwe structuur. Hetzelfde gebeurt in Gameren.
- Boerderijen verhuizen naar de onbebouwde kom. De boerderijen staan langs de nieuwe weg. Rond de boerderijen worden singels aangeplant waar door de kom in landschapskamers wordt verdeeld. (coulissenlandschap)

Landgebruik

- De ruilverkaveling zorgt voor een transformatie in het gebied.
- De ontwatering van het gebied wordt verbeterd waardoor de smalle landerijen plaats maken voor grote kavels.
- De eerste kassen worden op kleine schaal gebouwd
- In de kom en de Broomwaard worden waterpartijen aangelegd ten behoeve van sportvissen en boscomplexen voor houtwinning.

Infrastructuur

- De van Heemstraweg wordt aangelegd waardoor een aantal wegen verdwijnen en een aantal nieuwe wegen worden aangelegd.
- Weg op gemeente grens verdwijnt.
- Aan de Jacob van Ekelmansstraat worden verschillende nieuwe wegen aangelegd.

Ruimtelijke opbouw

- Oeverwal gesloten, de kom coulissenlandschap

3.9 Het jaar 2000

Hier zijn we aangekomen bij het huidige beeld. De dijk is verzwaid na een hoogwater periode waardoor veel woningen langs de dijk zijn gesloopt. De oeverwal is bijna geheel in gebruik genomen door tuinders met kassen. De kassen vormen nu de economische motor in het gebied. In het dorp zelf is na een periode van 20 jaar niet bouwen weer gebouwd tegen de laatste uitbreidingsbuurt aan (zie figuur 3.9.1 en 3.9.2)

3.9.1
Landschapsstructuurkaart
2000

3.9.2
Principe doorsnede 2000

De Waal

- Na de hoogwater periode van '95 zijn de dijken verzwaid. In Nieuwaal is rond een aantal dijkwoningen een nieuwe ringdijk gelegd. De zomerdijk bij Gameren is verhoogd tot een winterdijk.
- In de uiterwaarden zijn meestromende geulen aangelegd en de uiterwaarden zijn om gevormd tot natuur waar voorheen nog hooiland was.

Bebouwing

- In Nieuwaal groeit de nieuwbouwwijk na een periode van rust weer opnieuw, dit gebeurt ook in Gameren.

Landgebruik

- Het kassengebied ondergaat een enorme schaal vergroting/uitbreiding.

Infrastructuur

- Door de komst van de grote kassen ligt er een hoge druk op infrastructuur, wat met name in de breedte van de weg voor problemen zorgt.

Ruimtelijke opbouw

- Oeverwal gesloten, de kom coulissenlandschap.

4.0

Een van de oudste
boerderijen met de kerk op
de achtergrond.

4 Van heerlijkheid tot huidige tijd

In dit hoofdstuk wordt er dieper ingegaan op de gemeenschap van Nieuwaal. De paragraaf begint met het geloof dat in Nieuwaal een hele belangrijke rol speelt. Op een korte en bondige manier wordt er vervolgens stilgestaan bij belangrijke gebeurtenissen die in het verleden hebben plaatsgevonden. Aan de hand van interviews met bewoners uit het dorp en door literatuuronderzoek te doen zijn we achter deze feiten gekomen.

4.1 Het geloof

De rol van de kerk (zie figuur 4.1.1) was vroeger erg groot, bijna alles gebeurde onder het gezag van de kerk, wat de kerk wilde gebeurde. Zo stond in begin 1700 de enige school op het grondgebied van de kerk. De onderwijzer die les gaf had verder ook nog verschillende functies in de kerk, zoals klokkenluider en verzorger van het vee dat tot de kerk behoorde. Tegenwoordig is de invloed van de kerk verminderd, maar nog steeds is de invloed van de kerk in deze gemeenschap relatief groter dan in de rest van Nederland. De manier van lesgeven is veranderd. Vroeger werd vrijwel de hele les aan religie besteed, nu is dit beperkt tot het leren van psalmen en het lezen van de Bijbel. De school hier is een Christelijke school en de reglementen worden dus (ook) door de kerken onderschreven. Kerkbestuur en schoolbestuur zijn met elkaar verweven. Kerkenraadsleden zitten soms ook in het schoolbestuur. Ouders zijn vaak kerklid en schoollid. Van de school zijn zowel leden van de Hersteld Hervormde Kerk als van de Gereformeerde Gemeente in Nederland lid.

Bij problemen worden personen door de kerkenraad bezocht en begeleid. Als er financiële ondersteuning nodig is, gebeurt dit (incidenteel) door de diaconie. Het sociale opvangnetwerk bestaat uit de kerkenraad en met name uit de diaconie.

Vroeger was het verschil tussen de gereformeerde en hervormde kerk zeer groot, men sprak elkaar op zondag niet maar wel op andere dagen van de week. Nu is dat veranderd en zoeken de twee kerken elkaar op, zodat ze samen sterk staan.

4.1.1
Foto Nieuwaal
Met voormalige kerk langs
de Waalbandijk rond 1900.

In Nieuwaal zijn veel mensen van buitenaf komen wonen, in de volksmond worden deze mensen "Import" genoemd. De mentaliteit van deze mensen is anders dan de Nieuwaalers. Zo zijn deze mensen meestal niet op religie gericht, en sturen deze mensen hun kinderen ook naar de openbare school. De reden hiervoor is dat ze de kwaliteit van het onderwijs in Nieuwaal slechter vinden dan in Zaltbommel, en wordt er volgens hen plat gesproken. Verder botsen de ideeën van de twee groepen op de zondagsrust. Een Nieuwaaler houdt zich deze dag rustig, en gaat lopend naar de kerk. Iemand van buitenaf gaat werken in de tuin of hangt de was op, dit zijn dingen die knellen in de gemeenschap.

De inwoners van Nieuwaal omschrijven hun dorp als "Ons kent ons", samenhangend en grote sociale controle. Ze staan niet negatief tegenover mensen van buitenaf, maar willen graag dat hun leefregels zoals de zondagsrust worden nageleefd. Als deze mensen dit opvolgen zullen ze ten alle tijden worden opgenomen in de gemeenschap.

4.2 Belangrijke gebeurtenissen door de jaren heen

In 1847 heerste er een hongersnood als gevolg van het mislukken van de aardappeloogst. Een ander incident dat landelijke aandacht trok was de dorpsbrand op zaterdag 8 juni 1935, de dag voor Pinksteren. Mede omdat de meeste huizen rieten daken hadden, greep het vuur snel om zich heen en branden er 6 woningen tot de grond toe af. Evenals in tal van andere Bommelerwaardse dorpen werd aan het eind van de oorlog ook in Nieuwaal de kerk opgeblazen. Al gauw na de bevrijding werd op dezelfde plaats een nieuw kerkgebouw opgetrokken (zie figuur 4.0).

Verder werd tijdens de oorlog een inwoner van Nieuwaal (Jacob Ekelman) door de Duitsers vermoord, waarna de hoofdstraat naar hem werd genoemd. Jacob Ekelman was ten tijde van de oorlog ondergedoken als deserteur. Toen hij vluchtte tijdens een razzia werd hij doodgeschoten.

Ten tijde van de oorlog hebben de inwoners van Nieuwaal een aantal mensen verborgen weten te houden voor de Duitsers. Zo werd er een joods gezin ten tijde van de oorlog ruim 3 jaar verborgen in de dijk en overleefden zij de oorlog.

4.2.1
Afbeelding links
Waalbandijk 1915 voor de
dijkverzwaring.

4.2.2
Afbeelding rechts
Waalbandijk 2010 na de
dijkverzwaring.

Een sociale ontmoetingsplek in het dorp is jarenlang het trefpunt geweest. Dit clubhuis/cafetaria is opgebouwd uit de noodkerk die van een andere stad afkomstig is. In het trefpunt vonden vele verenigingen (biljartclub, kaartclub, schaatsclub) hun clubhuis (zie figuur 4.2.3 en 4.2.4).

4.2.3

Afbeelding links

Het voormalige noodkerkje

4.2.4

Afbeelding rechts

Het huidige 'trefpunt van Nieuwaal'

In voorbereiding tot de dijkverzwaring heeft de dijkbewaarder jarenlang alle huizen aan de buitenkant van de dijk opgekocht als deze te koop kwamen. Later werden deze huizen gesloopt. De dijk is uiteindelijk in 1995 verzwakt (zie figuur 4.2.1 en 4.2.2), nadat het hele dorp werd geëvacueerd vanwege het hoge water dat het dorp bedreigde. Het water stond tot aan de bovenkant van de toenmalige dijk.

In de omgeving van Nieuwaal zijn veel vluchtheuvel terug te vinden, deze dienden bij overstromingen als vluchtoord. Op deze heuvels werden huizen gebouwd, zodat het dorp ten tijde van overstroming kon schuilen. De laatste overstroming is in 1861 geweest. Echte hoge dijken waren er toen nog niet, dus heel de polder stond vol met water. Bij de Hoge Weg heeft een kasteel/slot/huis gestaan. Dit is gesloopt, maar op de locatie is nog steeds een heuvel in het landschap zichtbaar. Een ander verdwenen ontmoetingspunt is de muziktent deze stond bij de kruising Jacob Ekelmansstraat/kerkstraat. Het vormde de centrale plek van het dorp (zie figuur 4.2.5 en 4.2.6).

4.2.5

Afbeelding links

De voormalige muziktent op de hoek van de Jacob Ekelmansstraat

4.2.6

Afbeelding rechts

Locatie voormalige muziktent 2010

Een grote werkgever in Nieuwaal is jarenlang de steenfabriek geweest. Deze fabriek stond in de uiterwaarden van de Waal, en was van de gebroeders de Jongh G.F.zn

De huizen op de Jacob Ekelmanstraat staan dicht op de straat, dit omdat de grond tussen de weg en het watertje gratis was. De boeren waren arm en hadden geen geld om grond te kopen, dit is de reden waarom er op dit stukje grond woningen zijn gebouwd (zie figuur 4.2.7 en 4.2.8).

4.2.7

Afbeelding links

De Jacob Ekelmansstraat

4.2.8

Afbeelding rechts

De Jacob Ekelmansstraat in 2010

5.0
Kenmerkende T- boerderij
op de Waaldijk

5 Stedenbouwkundige analyse

Dit hoofdstuk illustreert en typeert de verschillende te onderscheiden bebouwingstypologieën. Door middel van foto's, principe doorsnede en schetsen wordt de sfeer en de functie van de straat uiteengezet. Hieruit worden conclusies getrokken die als basis dienen voor de ontwikkelingsvisie.

De stedenbouwkundige opbouw van Nieuwaal is in verschillende typologieën te onderscheiden (roze) lintbebouwing, (blauw) dijkbebouwing, (geel) jaren 50-60 buurt, (groen) jaren 90 buurt en (grijs) is de laatste wijk die in 2005 is gerealiseerd.

De oude dorpskern van Nieuwaal kenmerkt zich door de oude lint- en dijkbebouwing (zie figuur 5.0). Deze linten en de bebouwing aan de dijk heeft zich gedurende de groei van Nieuwaal verdicht. De lintbebouwing met de Jacob Ekelmansstraat in de noord- zuidelijke richting van het dorp, de Kerkstraat met zijn lintbebouwing in oost- westelijke richting. Kenmerkend van deze straten is het ontbreken van de stoepen. In de oksel van het dorp waar de Jacob Ekelmansstraat en de Kerkstraat elkaar kruisen ligt de jaren 50-60 bebouwing, wat zich kenmerkt door de stempelbouw. Tussen de jaren 60 en 90 is er geen bebouwing bijgebouwd wat ervoor heeft gezorgd dat er weinig jonge gezinnen in het dorp wonen. In 1990 werden er een aantal twee onder een kap woningen gerealiseerd. De laatste dorpsuitbreiding vindt op het moment plaats. Dit zijn vrijstaande huizen op ruime kavels, alle verschillend qua karakter en stijl (zie figuur 5.1).

5.1

Stedenbouwkundige opbouw van Nieuwaal

De lintstructuur is nog steeds herkenbaar, echter zijn de 'oksels' volgebouwd in de jaren 60'. De aangegeven locaties worden nader toegelicht in de volgende paragrafen.

5.1 Waalbandijk

5.1.1
Locatie 1
Waalbandijk 2010

Sfeer

-Ruimtelijk, vergezichten (zie figuur 5.1.1).

Functies

- In de straat zijn geen parkeerplaatsen, een enkel parkeert in de berm. De bewoners parkeren op hun eigen terrein.

Beplanting

- Meidoornhagen

Bijzonderheden

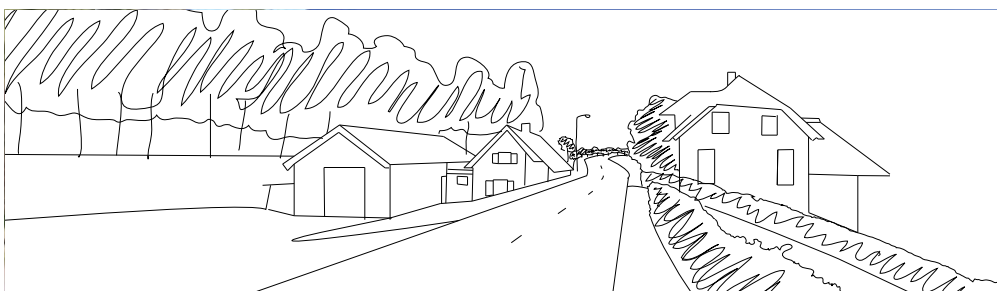
- De dijk wordt door de meeste automobilisten niet meer als belangrijkste verkeersader gezien.
- Voor de recreatie heeft hij echter een belangrijke functie (fietsroutes).
- Langs de weg staan nog karakteristieke dijk woningen die half in de dijk zijn gebouwd (zie figuur 5.1.5).
- In het straatprofiel is geen ruimte voor een stoep.

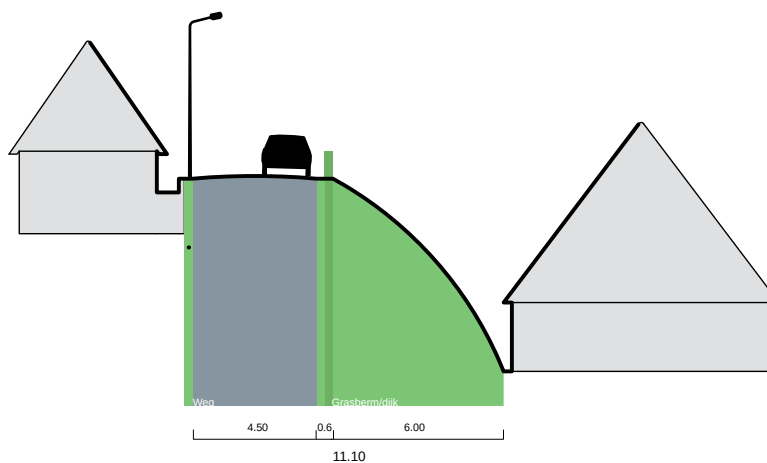
Conclusies

De weg is relatief smal maar doordat de weg geen hoge verkeersdruk heeft levert dit weinig problemen op. De snelheid van het verkeer is wel een probleem, het wordt als racebaan gebruikt.

Het uitzicht op de Waal wordt bij Nieuwaaal voor een groot deel geblokkeerd door de bomen in de uiterwaarden (zie figuur 5.1.3 en 5.1.4).

5.1.2
Schets Waalbandijk
Wat het meeste opvallende is dat zijn de woningen die half in de dijk zijn gebouwd, deze zijn kenmerkend voor de streek.

5.1.3

Principe doorsnede dijk

Het valt meteen op dat er een enorm hoogte verschil zit in de bebouwingsniveaus.

5.1.4

Afbeelding links

Bankje op de dijk met uitzicht op uiterwaarde.

5.1.5

Afbeelding rechts

Kenmerkende dijkwoning met trappetje.

5.2 Beemstraat

5.2.1
Locatie 2
Beemstraat 2010

Sfeer

- Open, doorkijkjes naar het landschap en de dijk.
- De toegepaste bomen en haag zorgen voor een lommerrijke sfeer (zie figuur 5.2.1 en 5.2.3).

Functies

- Langs parkeren in de vakken of berm.

Beplanting

- Haagbeuk als boomvormer.
- Esdoorn als haag.

Bijzonderheden

- Aan de dijkzijde van de straat zijn het voornamelijk woningen (zie figuur 5.2.4), aan de landschapszijde zijn het woningen met daarachter een bedrijf (zie figuur 5.2.5).
- In het straatprofiel is geen ruimte voor een stoep.

Conclusies

De straat is afwisselend open/besloten met een sterke relatie met zijn omgeving (zie figuur 5.2.2).

5.2.2
Schets Beemstraat
Het is kenmerkend voor deze straat de woningen aan de dijkzijde heel dicht op elkaar en de weg staan. De woningen die aan de andere kant staan heel ruim met door kijken naar het landschap.

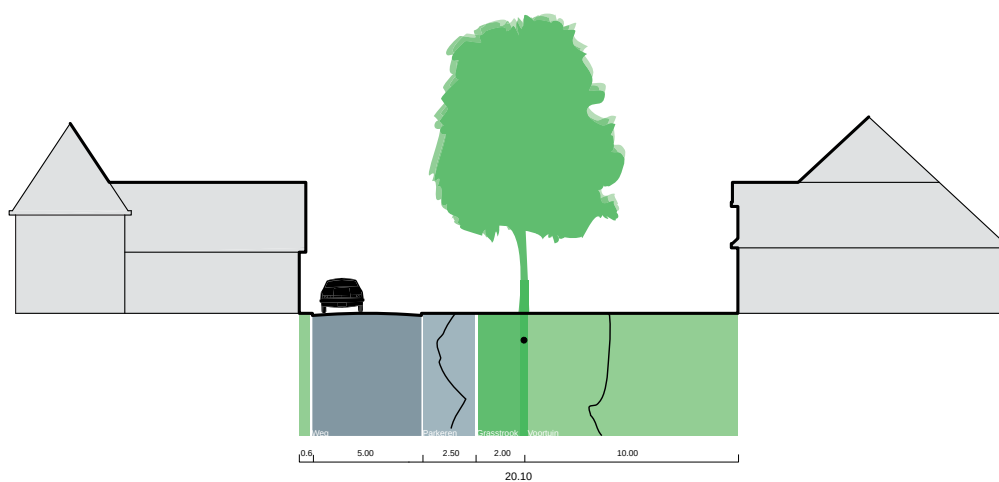

5.2.3

Principe doorsnede Beemstraat

Wat meteen in het oog
springt de bomenlaan
deze zorgt voor een groen
geraamte en geleding in de
straat.

5.2.4

Afbeelding links Zicht op de dijk

5.2.5

Afbeelding rechts Zicht op het landschap

5.3 Jacob Ekelmansstraat

5.3.1
Locatie 3
Jacob Ekelmansstraat 2010

Sfeer

-Smalle straat (zie figuur 5.3.1).

Functies

- In de straat zijn geen parkeerplaatsen, een enkel parkeert tussen de plantenbakken.
Voornamelijk wordt er op eigen terrein geparkeert.

Beplanting

- Meidoornbomen, (kwaliteit is zeer slecht).

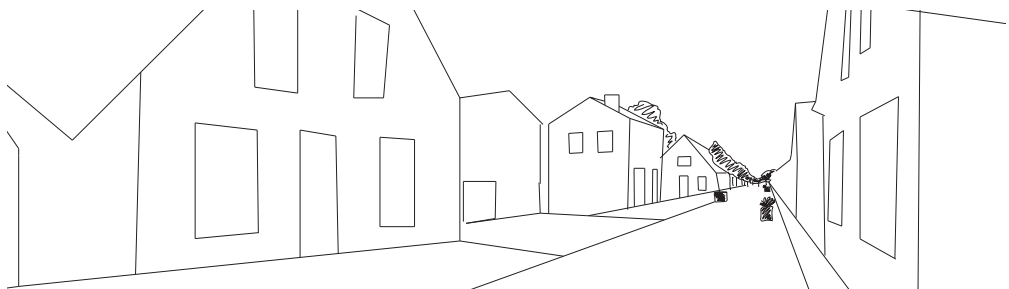
Bijzonderheden

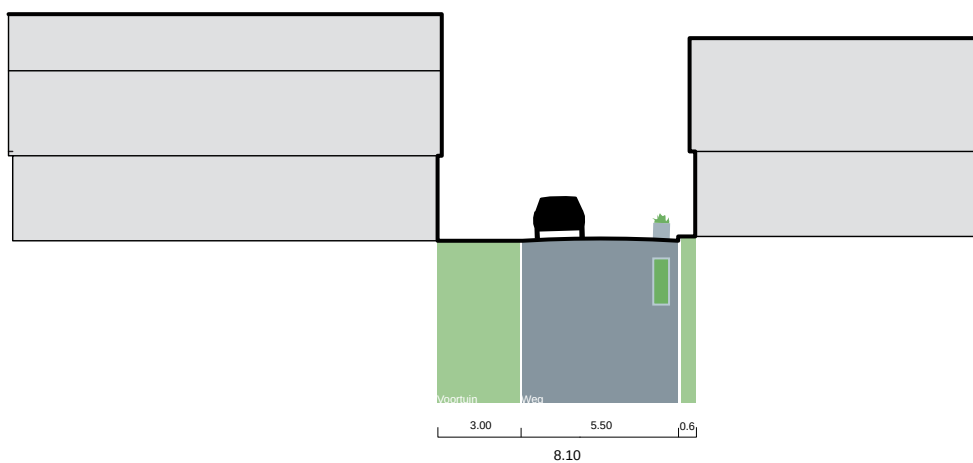
- Om het verkeer te remmen zijn er plantenbakken op de straat geplaatst (zie figuur 5.3.4).
- In de straat staan een groot aantal wit gepleisterde huizen die de straat kenmerkend maken.
- In het straatprofiel is geen ruimte voor een stoep (zie figuur 5.3.2).

Conclusies

De straat is te smal voor de functie die hij heeft, namelijk vrachtverkeerafhandelen (zie figuur 5.3.3). Om het verkeer te remmen zijn plantenbakken toegepast die een doorn in het oog zijn in het straat beeld. Ook de bomen zijn geen verfraaiing voor de straat (zie figuur 5.3.4).

5.3.2
Schets Jacob van Ekelmansstraat
Wat duidelijk uit de tekening naar voren komt zijn de woningen die heel dicht op de weg staan waardoor de straat heel smal is.

5.3.3

Principe doorsnede

Jacob van Ekelmanstraat

De woningen hebben niet of nauwelijks een tuin of privé ruimte aan de straatzijde.

5.3.4

Afbeelding links

Straatbomen zijn geen verfraaiing van de straat

5.3.5

Afbeelding rechts

Plantenbakken als verkeersremmende maatregel

5.4 Nichtenhofstraat

5.4.1
Locatie 4
Nichtenhofstraat 2010

Sfeer

- Smalle straat, de voortuinen/gevels bepalen de sfeer (zie figuur 5.4.1 en 5.4.3)

Functies

- Parkeerstraat (zie figuur 5.4.4)
- Voetpaden gescheiden van de weg

Beplanting

- Geen

Bijzonderheden

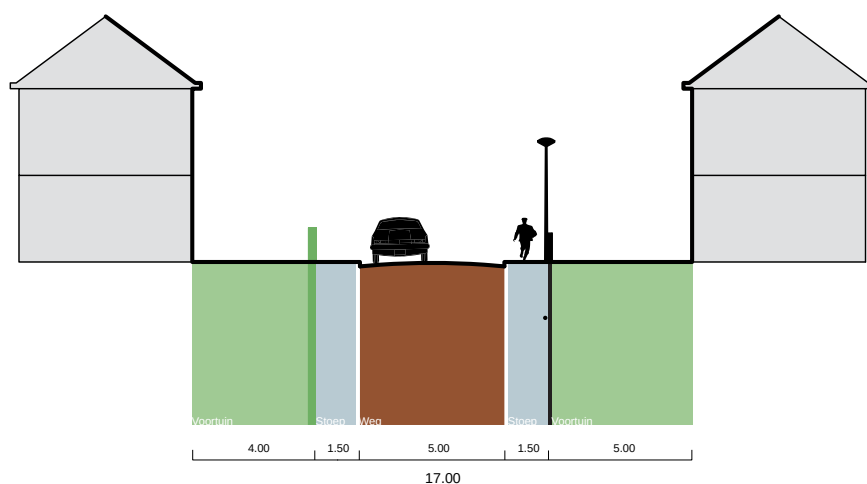
- De straat heeft geen parkeerplaatsen, een enkele kan op eigenterrein parkeren waardoor er op de weg wordt geparkeerd.

Conclusies

De straat is typisch jaren 50-60 buurt met goedkope woningen na-oorlogse woningen en dit zie je dan ook terug in het straatprofiel. Deze straat had overal kunnen zijn staan en is dus niet typisch iets voor Nieuwaal (zie figuur 5.4.2).

5.4.2
Schets Nichtenhofstraat
Meteen zie je de eentonige en saaie rijtjeshuizen die overal in Nederland zijn toegepast, deze dragen niet bij aan de kwaliteit van Nieuwaal.

5.4.3

Principe doorsnede Nichtenhofstraat

De woningen in de straat
hebben een eigen tuin aan
de voorzijde van het huis.

5.4.4

Afbeelding Nichtenhofstraat Parkeerstraat

5.5 Bezemerland

5.5.1
Locatie 5
Bezemerland 2010

Sfeer

- Weids/landelijk (zie figuur 5.5.1).

Functies

- In het profiel zijn parkeervakken opgenomen.
- Voetpaden zijn gescheiden van de weg.

Beplanting

- Sierperen als boomvormers.
- Rozenperken.

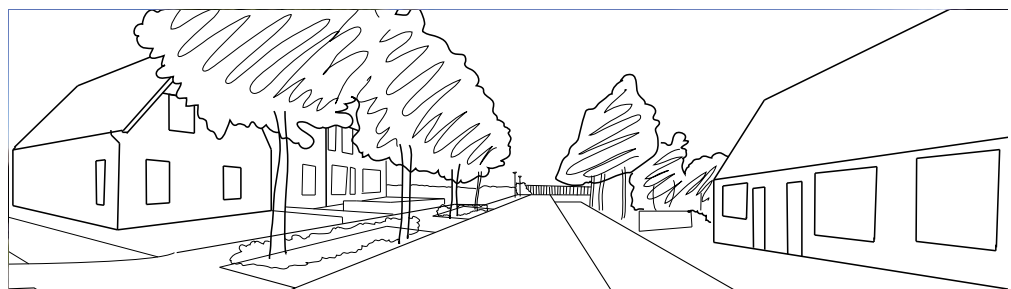
Bijzonderheden

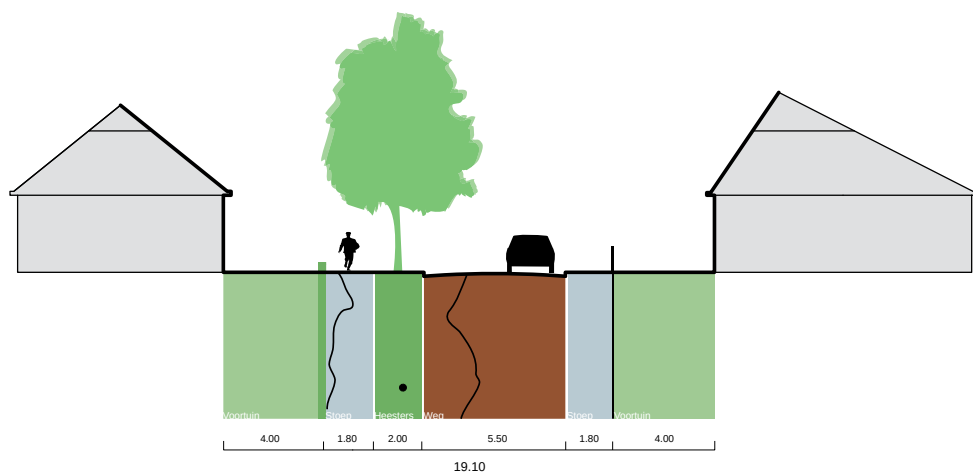
- Rozenperken en bomen zorgen voor een groene structuur/sfeer in de straat (zie figuur 5.5.4 en 5.5.3).
- Er loopt een zichtlijn naar de dijk.

Conclusies

In de straat staan afwisselend rijtjeswoningen, twee onder één kap en vrijstaande woningen waardoor de straat afwisselend van opbouw is. De beplanting zorgt voor rust in de straat (zie figuur 5.5.2).

5.5.2
Schets Bezemerland
De woningen verschillen
van elkaar wat de straat een
levendige uitstraling geeft.

5.5.3

Principe doorsnede Bezemerland

Het gebruik van groen d.m.v. bomen en rozenperken valt meteen op. Het geeft de straat een groene sfeer.

5.5.4

Afbeelding links

Stevige belijning in de straat.

5.5.5

Afbeelding rechts

Rozenperken zorgen voor eenheid.

5.6 Bieskamp

5.6.1
Locatie 6
Bieskamp 2010

Sfeer

- Ruime/brede straat (zie figuur 5.6.1 en 5.6.3).

Functies

- Parkeren in de parkeerhaven en op eigen terrein.
- Speelveld (zie figuur 5.6.5).

Beplanting

- Sierperen als boomvormers.
- Hypericum en hortensia's in de plantvakken.

Bijzonderheden

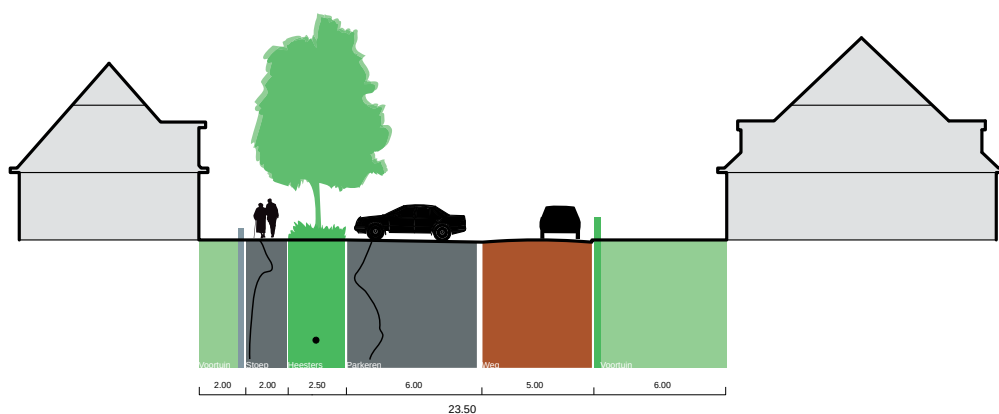
- De beplanting zorgt voor sfeer in de straat.
- De straat loopt direct over in het landschap, waardoor de straat een landelijk uitstraling heeft (zie figuur 5.6.4).

Conclusies

In deze nieuwste straat van Nieuwaal is rekening gehouden met voldoende parkeermogelijkheden. De tuinafscheidingen muurtje/haagjes vormen een eenheid in de straat. De gevels zorgen voor een positieve bijdragen aan het profiel van de straat (zie figuur 5.6.2).

5.6.2
Schets Bieskamp
De breedte van de straat valt meteen op wat een ruimtelijk beeld oplevert in de straat.

5.6.3
Principe doorsnede
Bieskamp
Net als in de Bezemerland
valt in deze straat ook
meteen het gebruik van
groen op.

5.6.4
Afbeelding links
Relatie met het landschap

5.6.5
Afbeelding rechts
Speelveld in de straat

5.7 Jacob Ekelmansstraat, buitengebied

5.7.1
Locatie 7
Jacob Ekelmansstraat,
buitengebied 2010

Sfeer

- Benauwde weg (zie figuur 5.7.1 en 5.7.2).

Functies

- Belangrijke entree van het dorp.
- Transport ader voor kassen.

Beplanting

- Geen beplanting in het profiel.

Bijzonderheden

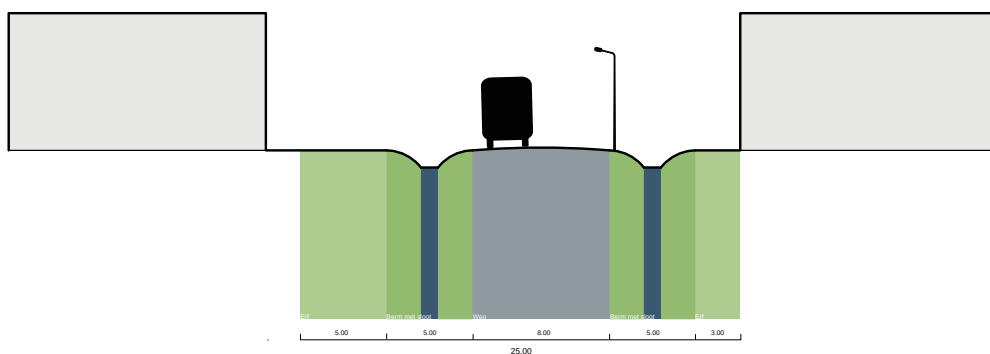
- Sloot aan beide kanten met grasberm (zie figuur 5.7.3).
- Kassen staan dicht op de weg.
- Kassen staan dicht op de woning (zie figuur 5.7.4).

Conclusies

De weg is geen visitekaartje voor het dorp. De weg ziet er kaal uit en heeft rommelige randen door de loodsen, silo's en kantoren.(zie figuur 5.7.5).

5.7.2
Schets Jacob
Ekelmansstraat,
buitengebied 2010
De kassen staan dicht op de
weg, net als het woonhuis.

5.7.3

Principe doorsnede Jacob Ekelmansstraat, begin

Langs de weg bevinden
zich aan beide zijde sloten
kenmerkend voor de wegen
in dit gebied.

5.7.4

Afbeelding links

Woonhuis dat bijna in de kas
gebouwd is.

5.7.5

Afbeelding rechts

De loodsen en silo's staan pal
langs de weg voor iedereen
zichtbaar zelfs de afval
verwerking vindt hier plaats.

6.0
Bewoners gebogen over
kaart van Nieuwaaal

6 Identiteit volgens bewoners

Tijdens het onderzoek hebben we een Mindscape gemaakt. De Mindscape is een dorpsbelevingskaart. Met de Mindscape geven we antwoord op de vragen; hoe beleven de bewoners van Nieuwaal hun eigen dorp, zijn er belangrijke historische punten, wat zijn de knelpunten en waar is men trots op?

6.1 Mindscape

Op een landkaart worden meestal de absolute afmetingen van punten, lijnen en vlakken op schaal afgebeeld. De Mindscape wijkt af van dit principe. Belangrijke plekken/punten worden groter gedimensioneerd dan onbelangrijke zaken. Het kan dus zomaar zijn dat een kleine kerk gebruikt door alle inwoners, op de Mindscape groots is afgebeeld (zie figuur 6.1.1). Naast wezenlijke punten, lijnen en vlakken worden in de Mindscape ook ervaringen, herinneringen en belevingen afgebeeld. De Mindscape stelt buitenstaanders in staat door middel van een kaart de sociale kant van een dorp te kunnen begrijpen. De Mindscape is een benadering van de werkelijkheid op een bepaald moment. Een Mindscape gemaakt op dit moment, kan er over twintig jaar heel anders uit zien.

U heeft in de voorgaande paragrafen gelezen dat er interviews bij bewoners van Nieuwaal zijn afgenomen. De informatie die hierop volgde hebben we gebruikt als basis voor een concept Mindscape. Dit concept hebben we in een workshop aan de bewoners van Nieuwaal gepresenteerd. Tijdens de workshopavond hebben de bewoners de mogelijkheid gekregen om punten ter aanpassing van het concept aan te dragen (zie figuur 6.0).

De Mindscape diende vervolgens als basis voor de scenario's. Hier leest u meer over in het rapport 'deel 5 Blik op de toekomst' hoofdstuk 2 Blik op de toekomst.

6.1.1

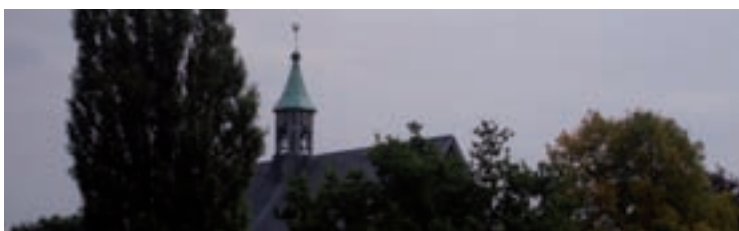
Mindscape

Definitieve dorpskaart voor het verbeelden van de identiteit van het dorp door de ogen van de bewoners.

6.1.1 Kerk

Kerk: gereformeerde gemeente in Nederland - De gereformeerde kerk ligt net iets buiten het dorp. Deze kerk is de grote tegenhanger van de Hervormde kerk. De verschillen waren zo groot dat men elkaar op zondag elkaar niet aan keek. Tegenwoordig werken de kerken samen om te kunnen overleven omdat geen van beide kerken aangesloten is op de Protestantse Kerk in Nederland (PKN).

Hersteld hervormd - De kerken in Nieuwaal staan centraal, zoals ook de Hersteld Hervormde kerk. Deze kerk is gelegen aan de Kerkstraat in het dorp vlakbij de dijk. De kerk telt iets meer dan 300 leden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is een groot gedeelte van de kerk opgeblazen, dit omdat de kerk een strategisch punt kon zijn. Daarna is de kerk opnieuw opgebouwd.

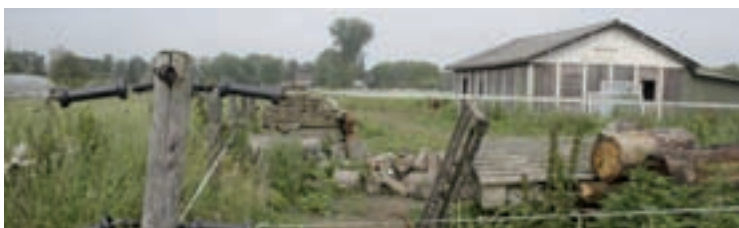
6.1.2 Bebouwing

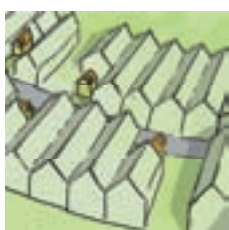
Jaren 60 bebouwing - Deze buurt kenmerkt zich door zijn monotone, sobere uitstraling. Het zijn betrekkelijk kleine woningen die vallen in de huursector. Vroeger waren deze huizen bedoeld als doorstroom optie, maar de ouderen van het dorp zijn hier gaan wonen omdat hun andere huis te groot was geworden. Zo zijn er geen doorstroom woningen meer in Nieuwaal.

Betrekkelijk nieuwe buurt - Deze nieuwbouwbuurt kenmerkt zich door de jaren 30 uitstraling. De huizen zijn op de eisen van het heden gebouwd. Deze bebouwing is dan ook duidelijk groter in proportie dan de andere woningen van Nieuwaal. Doordat deze woningen een stuk groter zijn, zijn ze te duur geworden voor starters.

Toekomstige nieuwbouwbuurt 'De Pauwenhof' - Aan de Pauwenhofstraat wordt in 2011 een nieuwbouwwijk gerealiseerd. Op dit terrein is plaats voor twee vrijstaande woningen, drie vrijstaande geschakelde woningen, vier tweekappers, acht rijwoningen, waarvan twee hoekwoningen en een appartementsgebouw met tien appartementen. In dit nieuwbouwproject zijn de wensen van de Nieuwaalers meegenomen. Zo worden er diverse woningen voor senioren en starters gerealiseerd.

Kassen - Rondom Nieuwaal zijn veel kassen aanwezig. Van oudsher wordt in dit gebied tuinbouw gepleegd. Vroeger werden in de 'koude grond' veel suikerbieten, bieten en aardappels verbouwd. Om de verbouwingsperiode te vergroten maakte men in eerste instantie gebruik van plat glas. Later werden dit kleine kassen. Het plat glas van toen is in tachtig jaar tijd geëvolueerd tot grote, technologisch hoogstaande productiekassen. De inwoners zien deze kassen als een integraal onderdeel van Nieuwaal.

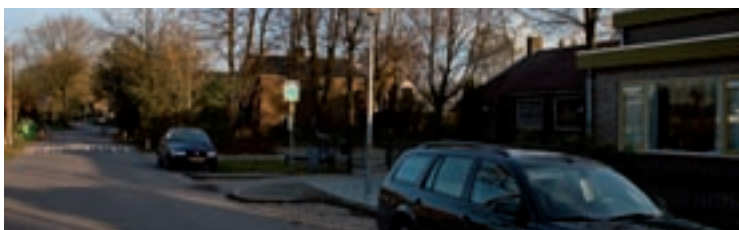
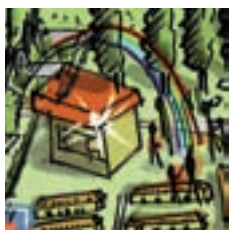

Boerderij fam. Kerkhoff - Deze boerderij, gebouwd in 1775, vormde eeuwenlang de thuishaven voor Nieuwaalers die moesten vluchten wegens opkomend water afkomstig van de Waal. Deze boerderij is de hoogst gelegen in het dorp en gebouwd op een woerd. Tegenwoordig woont hier de fam. Kerkhoff.

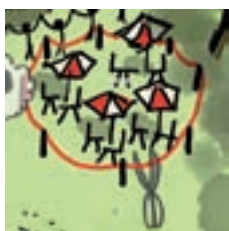
6.1.3 Publieke voorzieningen

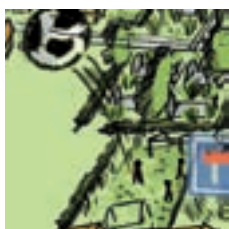
Begraafplaats - Er zijn twee delen van de begraafplaats. Ten noorden van de Kerkstraat ligt het oude gedeelte, aan de zuidzijde het nieuwe gedeelte. Dit nieuwe gedeelte is sinds 1930 in gebruik.

Chr. Basisschool 'De Regenboog' - Deze school is gelegen aan de Kerkstraat in het dorp en telt iets meer dan 40 leerlingen. Dit is de enige basisschool in het dorp en is, nu het trefpunt dicht is, het middelpunt van het dorp geworden voor activiteiten. Na school is echter het speelplein gesloten. De laatste jaren kende de school een forse afname van leerlingen. Het schoolbestuur gesteund door Dhr. Piet van Krieken heeft ervoor gezorgd dat de school kon fuseren met andere basisscholen in de omgeving. Door de fusie is de school gered van een sluiting.

Het Trefpunt - De cafetaria vormde jarenlang het enige punt waar de bevolking zonder invloed van de kerk samen kon komen. Dit clubhuis/ cafetaria is opgebouwd uit de noodkerk die van een andere stad afkomstig is. In het trefpunt vonden vele verenigingen (biljartclub, kaartclub, schaatsclub) hun clubhuis. Helaas is het cafetaria sinds dit jaar gesloten, gelukkig zal deze spoedig weer heropend worden nu de eigenaar het weer aan het opknappen is.

Voetbal- en speelveld - Na school, als het speelplein gesloten is, maken de kinderen van het dorp gebruik van het speelveld. Hier is plek voor kinderen van jong tot oud, zo staan er een aantal speeltoestellen en is er een klein trapveldje om te voetballen. Het grote nadeel van dit speelveldje is dat de netten het grootste deel van de tijd kapot zijn door vandalisme.

Vissersplek - Aansluitend aan de Bieskamp als scheiding tussen de bebouwing en het open landschap, ligt een wetering. Deze plek van kort gemaaid gras wordt gebruikt als vissersplek.

6.1.4 Recreatie

De Dijk - Op de dijk vinden meerdere vormen van zowel intensieve als extensieve recreatie plaats. Tijdens mooie zomerse dagen kom je hier nordic walkers, wandelaars, fietsers, wielrenners en motorrijders tegen. Dit levert wel enige problemen op. De 'import' stort zich aan de drukte van intensieve recreatie zoals hard rijdende motorrijders. De 'import' heeft al meerdere malen actie gevoerd om verkeershinderen maatregelen te kunnen realiseren. De gelovige inwoner van Nieuwaal hekelt de recreatie omdat men de zondagsrust verstoort.

Zwemmen in de uiterwaarden - In de zomermaanden wordt tussen de kribben van de Waal gezwommen door bewoners van het dorp. De Waal is echter een sterk stromende rivier en dus moet er altijd een volwassene bij aanwezig zijn.

Transport over de Waal - Aan de noordzijde van Nieuwaal ligt de Waal. Dit is een van de belangrijkste transportaders tussen Duitsland en de Noordzee. De rivier heeft als beeld dus veel de transportschepen die hier varen. Mensen die achter de dijk wonen horen vaak nog de boten varen als zij hun ramen open hebben staan. Verder komen de mensen uit het dorp graag naar de dijk om te kijken naar de altijd bewegende rivier.

Natuur in de uiterwaarden - Vroeger waren de uiterwaarden begroeid met gras, tegenwoordig heeft deze openheid plaatsgemaakt voor een dichte begroeiing. Ondanks de aanwezige gemaaide paden menen de inwoners van Nieuwaal dat men hier niet mag en kan komen.

6.1.5 Landmarks

Bulldozer 1995 - In 1995 dreigde Nieuwaal te overstroom vanwege het wassende water van de Waal. Het gehele dorp is ontruimd geweest. Deze gebeurtenis heeft een grote indruk gemaakt bij de bewoners. Om de toekomst van Nieuwaal veilig te stellen is de dijk met een meter verhoogd. Ter herinnering aan deze dijkverzwaring is een betonnen bulldozer op de dijk geplaatst.

Brug bij Zaltbommel - De brug bij Zaltbommel staat voor de transport van noord naar zuid over de snelweg de A2.

6.1.6 Maatschappelijke problemen

Transport - Vanwege de aan- en afvoer van goederen bestemd voor de glastuinbouw ontstaat in het dorp een spanning tussen wonen en werken. Deze aan- en afvoer van goederen gebeurt door vrachtauto's die dwars door het dorp rijden. Om de snelheid van deze enorme wagens te reduceren zijn er betonnen bakken langs de weg geplaatst.

Doodlopende wegen - In het dorp zijn zeven doodlopende wegen. Een wandeling in het dorp staat dan ook in het teken van heen en weer lopen.

Uitloop jongeren - Nieuwaal vergrijst. Een van de oorzaken hiervan is dat de jeugd Nieuwaal verlaat. De jeugd noemt als reden dat er te weinig voorzieningen in het dorp aanwezig zijn.

Achtergesteld - De bevolking van Nieuwaal voelt zich achtergesteld aan Gameren en Zaltbommel. Men heeft het gevoel dat er geen geld wordt gestoken in de openbare ruimte en het realiseren en behouden van voorzieningen. In tegenstelling tot Nieuwaal worden Zaltbommel en Gameren groots aangegeven op borden van de Van Heemstraweg, dit vergroot het gevoel dat men in Nieuwaal achtergesteld wordt.

Laag onderhoudsniveau van de openbare ruimte - Mensen uit Nieuwaal klagen steen en been over het achterstallige onderhoud van de openbare ruimte. Netten van het voetbalveldje zijn kapot, het gras wordt maar zes keer per jaar gemaaid en de begraafplaats verloedert. Het aanzicht van het dorp, de Jacob van Ekelmansstraat wordt gekenmerkt door een een schots en scheef staande Meidoornlaan. Dit is het dorp 'Een doorn in het oog'.

'Kloof' Nieuwaal en Gameren - Tussen de inwoners van Nieuwaal en Gameren heerst een andere manier van leven. Bewoners uit Nieuwaal houden er over het algemeen een strikt leven op na, met behoud van de Bijbelse normen en waarden. Gameren is progressiever van aard.

6.1.7 Geschiedenis

Het dorpsvrieshuis - Rond de jaren 50 maakte de vriezer een grote opmars in Nederland. In arme dorpen zoals Nieuwaal had de bevolking geen geld om zelf een vriezer te kopen, daarom waren er in dit soort dorpen dorpsvrieshuizen. Een vrieshuis is een gezamenlijke vrieskast waar iedereen een lade kan huren om spullen in te vriezen. Tegenwoordig wordt dit huis niet meer gebruikt en is het door middel van een groot hekwerk afgesloten.

Onderduiken in de dijk - In de tweede wereldoorlog heeft een Joodse familie 3 jaar in de dijk onderdoken gezeten. De persoon die de vluchtelingen heeft gehuisvestigd werd ook wel Dumpke genoemd. Deze inwoner is om zijn inspanningen gehuldigd door de Joodse regering.

Los- en laadplaats - Aan de Waal was vanaf het eind van de 19e eeuw tot na de Tweede Wereldoorlog een los- en laadplaats aan de Waal gevestigd. Onderdeel van deze los- en laadplaats was een weegbrug, genaamd 'De Nieuwaalse Bol'.

De steenfabriek - Een grote werkgever in Nieuwaal is jarenlang de steenfabriek geweest. Deze fabriek stond in de uiterwaarden van de Waal, en was van de gebroeders de Jongh G.F.zn. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is de steenfabriek gesloten, en na de oorlog is het pand afgebroken.

Het garenhuis en de eerste telefoon - Op de hoek van de dijk en de kerkstraat staat een tweezijdig symetrisch huis. In dit huis stond de eerste telefoon van Nieuwaal. De inwoners konden hier voor een beperkt bedrag langs komen om te bellen. Verder is dit gebouw een garenwinkel geweest. Op dit moment word geprobeerd van dit gebouw een monument te maken.

De schaatsbaan - De steenfabriek die in de uiterwaarde was gevestigd ontgroef klei om daar stenen van te maken. Gevolg hiervan was dat er enkele plassen waren ontstaan. Op deze plassen werd in de winter geschaatst. Na de waternood van 1995 is plan Ooienvaar uitgevoerd. De plassen werden opgenomen in mee stromende rivierarmen van de Waal. Dit betekende het einde van de schaatsbaan. Inmiddels ligt er tussen Nieuwaal en Gameren een nieuwe schaatsbaan.

Het fort van Nieuwaal - Even buiten het dorp ligt een bescheiden heuvel in het landschap. Op deze heuvel heeft in de middeleeuwen een verdedigingswerk gestaan. Dit geschiedkundige feitje is maar bij weinig inwoners van Nieuwaal bekend.

Muziektent - In de jaren 60, 70 en 80 kende Nieuwaal een bloeiend verenigingsleven. De muziekvereniging was er daar een van. In deze bloeirijke periode heeft aan het einde van de Jacob van Ekelmansstraat een muziektent gestaan.

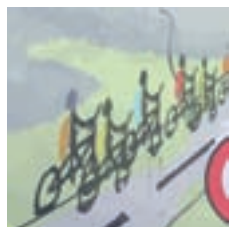

Café 'De Koude Hoek' - Bij Nieuwaal maakt de Waal een bocht. Deze bocht wordt de 'Koude Hoek' genoemd. Op dit punt heeft jarenlang café 'De Koude Hoek' gezeten. Om de dijkverzwaring te kunnen realiseren was het noodzakelijk het café te slopen.

6.1.8 Overige

Bevrijdingsvuurloop - Eens in de vijf jaar reist een aantal inwoners van Nieuwaal af naar Wageningen om het bevrijdingsvuur naar Nieuwaal te brengen. Nieuwaal heeft een sterke verbondenheid met de tweede wereldoorlog. Oud inwoner Jacob Ekelman was ten tijde van de oorlog ondergedoken als deserteur. Toen hij vluchtte tijdens een razzia werd hij doodgeschoten door de Duitsers. De straat waar dit heeft plaatsgevonden heet daarom de Jacob van Ekelmansstraat.

Schooljeugd 'import' - Chr. Basisschool 'De Regenboog' is een gelovige school. Zo wordt van de kinderen die hier op school zitten verwacht dat ze psalmen uit de Bijbel leren. De 'import' is over het algemeen minder gelovig dan de inwoner van Nieuwaal. Dit wordt vaak als reden opgegeven waarom de 'import' haar kinderen in Zaltbommel op school laten gaan. Verder is de 'import' van mening dat Chr. Basisschool 'De Regenboog' haar kinderen 'te boers' onderwijst.

7.0
Economische motor van
Nieuwaal

7 Beleidskader

In dit hoofdstuk wordt kort het beleid van het Rijk, Provincie, Gemeente en het dorp beschreven met betrekking tot de uitbreiding van het dorp. Vervolgens wordt er op regionaal niveau gekeken naar de ontwikkelingen op het gebied van de glastuinbouw (zie figuur 7.0).

7.1 Beleid voor woningbouw

Op 1 juli 2008 is de Wet ruimtelijke ordening in werking getreden, hierin is bepaald dat een planologische kernbeslissing gelijk wordt gesteld met een structuurvisie. De wet heeft 4 algemene doelen; versterken van de economie, krachtige steden en een vitaal platteland, waarborging van waardevolle groengebieden en veiligheid waarborgen. Wat betreft het wonen dient de woningbehoefte aan te sluiten op de woningbehoefte per gebied, zoals in het Kwalitatief Woonprogramma Gelderland is vastgelegd. Ten aanzien van de beschikbaarheid van ruimte voor wonen zijn provincies en gemeenten zelf verantwoordelijk. Gemeenten moeten zelf een onderzoek verrichten onder de bewoners naar de vraag van woningen.

Uit het onderzoek van de gemeente Zaltbommel blijkt dat er veel behoefte is aan seniorenwoningen en meergezinswoningen. Hierbij ligt de nadruk op minder dure woningen en meer goedkope woningen. Wat betreft de kleine kernen moeten er meer meergezinswoningen worden gebouwd en moet dit op kleine schaal gebeuren. De kleinschalige uitbreidingen van kleine kernen dienen plaats te vinden door het dorp organisch te laten groeien. Als er huizen worden toegevoegd, moet dit per locatie zeer zorgvuldig worden afgewogen.

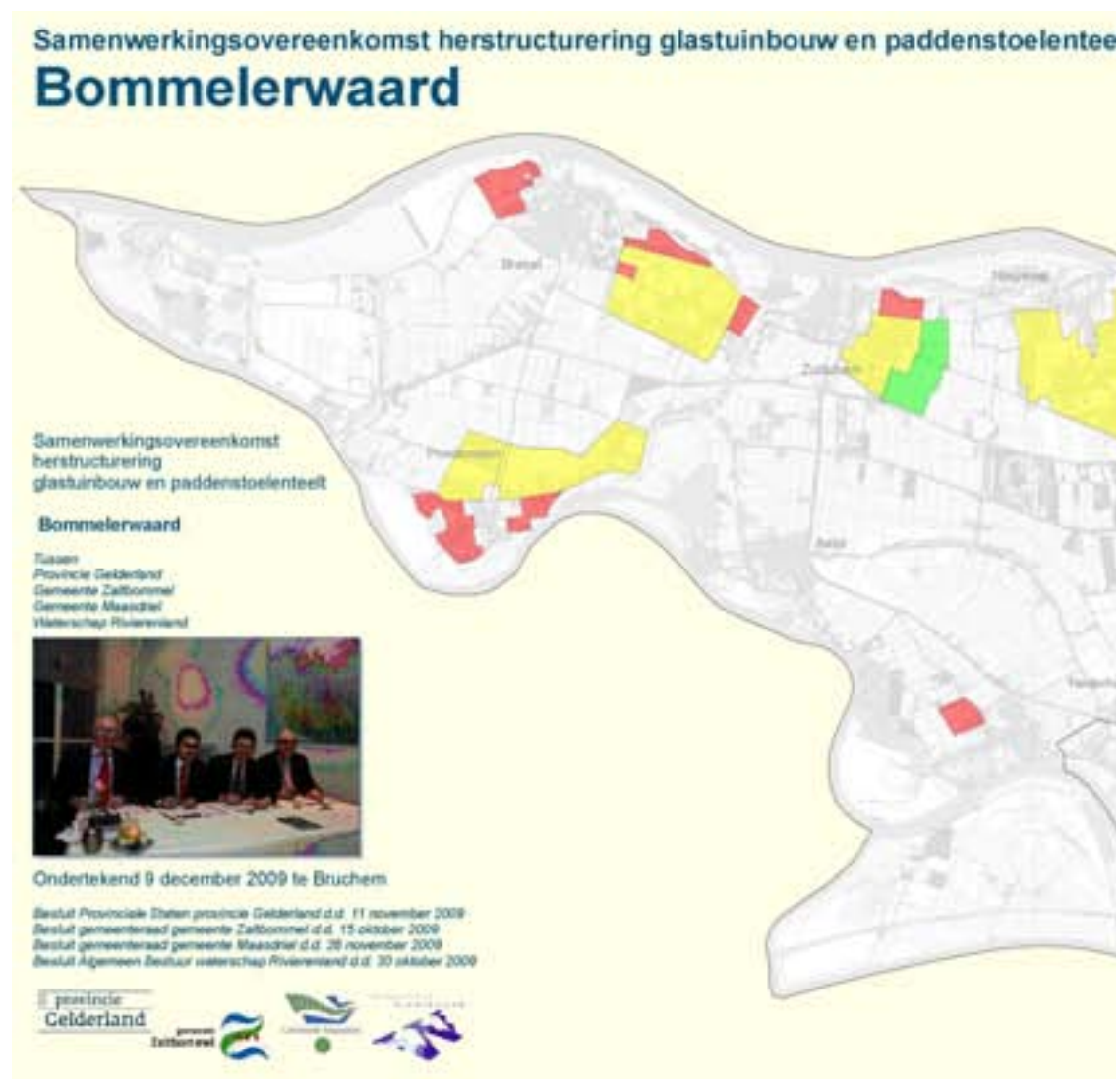
Door de jaren heen zal er gedoseerd worden gebouwd om te voldoen aan de plaatselijke behoefte.

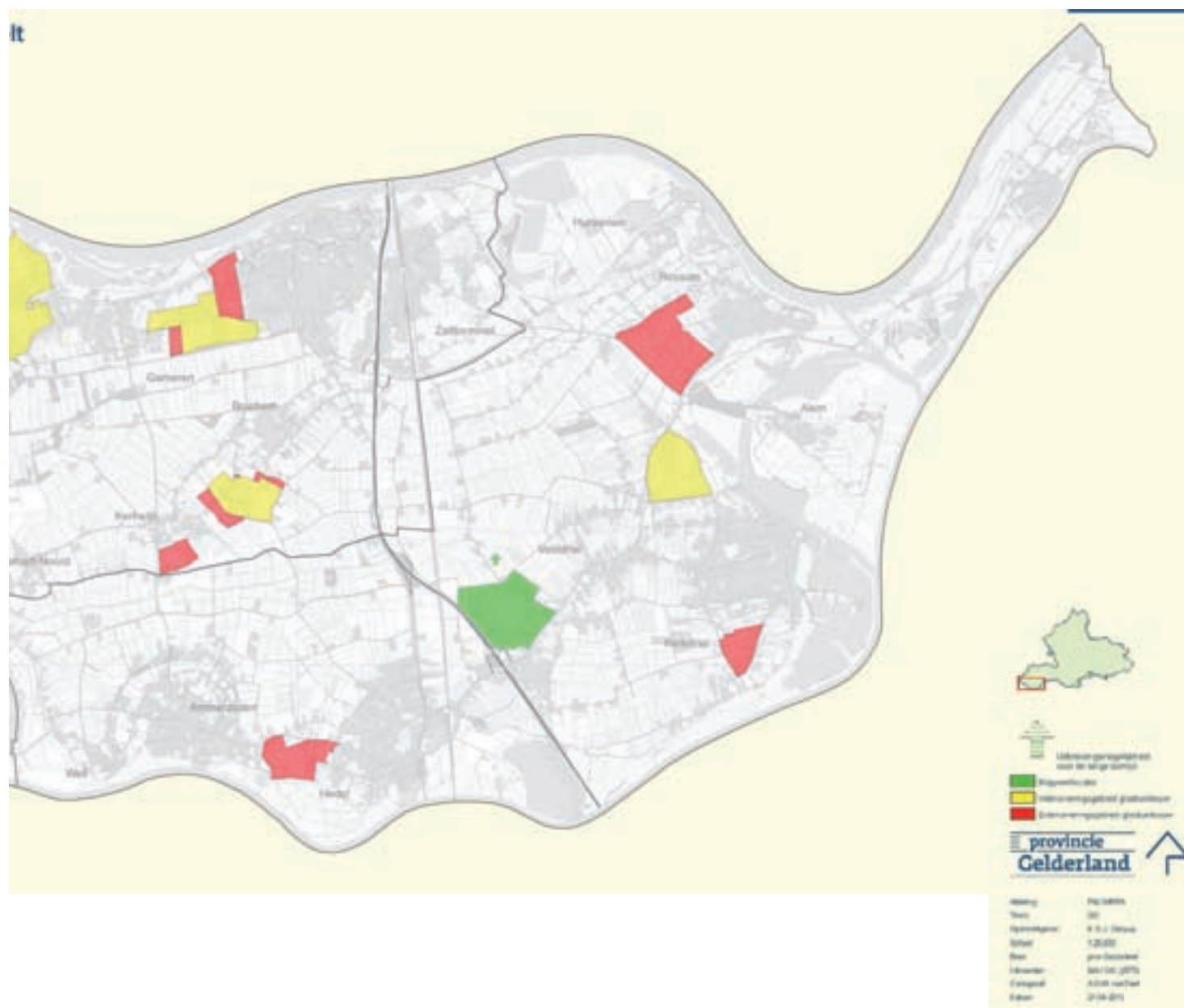
In het Woonwensenonderzoek van de gemeente Zaltbommel in samenwerking met de inwoners van Nieuwaal, waren de resultaten dat er aan 39 woningen behoefte was in de periode 2005-2014. Uit het onderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken; op zeer korte termijn is er een zeer grote behoefte aan woningen voor senioren, enkele woningen voor starters en een kleine behoefte aan twee onder een kap en vrijstaande woningen.

7.2 Beleid voor de glastuinbouw

In de Bommelerwaard gaat een herstructurerings plaats vinden met betrekking tot de glastuinbouw en paddenstoelenteeld (zie figuur 7.2.1). In het beleid wordt aangegeven dat deze bedrijven in de toekomst geclusterd zullen worden. Als een ondernemer in de toekomst wil uitbreiden in een extensivering gebied, is dit niet mogelijk op de huidige locatie, als hij toch wil uitbreiden zal hij in het clustergebied/ intensivering gebied zijn bedrijf moeten opzetten. Een voorwaarde die de overheid aan de ondernemer stelt is dat de ondernemer meebetaalt aan de kwaliteit van de openbare groene ruimte. De magneetgebieden zijn gebieden die qua logistiek gunstig liggen, en waar in de toekomst ook plaats is voor zowel glastuinbouw als paddenstoelenkwekerijen die verder willen uitbreiden.

7.2.1
Beleidskaart
herstructurering
glastuinbouw en
paddenstoelenteelt
Bommelerwaard
In deze kaart is de
herstructurering van de
kassen en
champignonkwekerijen te
zien.

8.0
Kenmerkende witte huizen
langs de Jacob Ekelsmansstraat
zonder stoepen.

8 Conclusie

In dit hoofdstuk volgt een korte conclusie van het onderzoek. Het hoofdstuk wordt geeindigd met een samenvattende fotocollage die de ruimtelijke kwaliteit van Nieuwaal laten zien (zie figuur 8.1.8, 8.1.9, 8.1.10 en 8.1.11). Deze punten dienen als aandachtspunten meegenomen te worden in de toekomstige plannen.

Het dorp Nieuwaal is een echt lintdorp met van oudsher als belangrijkste drager de dijk, deze bepaalt de identiteit van het dorp (zie figuur 8.1.1). Wat nog steeds opvalt in het dorp is de sterke relatie met deze dijk en de Waal. Als je het dorp binnenkomt rijden zie je de dijk meteen. Dit moet dan ook voor de toekomst behouden blijven.

De kleinschaligheid van het dorp is kenmerkend evenals de vrijstaande woningen die als een kralenketting langs de weg liggen. Langs de hoofdwegen liggen geen stoepen wat kenmerkend is voor Nieuwaal. Het is dan ook belangrijk voor de identiteit van het dorp dat dit in de toekomst ook zo blijft (zie figuur 8.0).

Van oorsprong was het gehele dorp op de dijk gericht voor zowel de bescherming tegen het water als transportorgaan naar omliggende dorpen. Na de komst van de van Heemstraweg is deze oriëntatie met 180 graden gedraaid naar de nieuwe weg in de kom zie hiervoor ook het onderzoek 'deel 2 Analyse van Heemstraweg'. Hierdoor kom je nu via de achterkant het dorp binnen. De entree wordt gekenmerkt door grote hoeveelheid kassen, loodsen, silo's en villa's die dicht op de weg staan. Deze zorgen op dit moment niet voor een geweldig visitekaartje.

Door deze oriëntatie verandering is het dorp richting de nieuwe weg gaan groeien middels een nieuwe structuur die je overal in Nederland ziet, de stempelbouw. Dit draagt niet bij aan de identiteit van het dorp en zal voor de kwaliteit en leefbaarheid van het dorp in de toekomst dan ook omgevormd moeten worden. Hierdoor zal de dorpskern meer bij de identiteit van Nieuwaal aansluiten.

8.1.1
Landschapsstructuurkaart
Nieuwaal 2010

8.1.2
Uitsnede
landschapsstructuurkaart
2010, de oeverwal

De oeverwal (zie figuur 8.1.1 en 8.1.2) is gesloten. De kassen zorgen voor het grootschalige karakter buiten de dorpen.

De dorpen zijn kleinschalig door de kleine woningen die als linten langs wegen en de dijk staan. In Nieuwaal zijn de wit gepleisterde arbeiderswoningen kenmerkend voor het dorp (zie figuur 8.0). Tevens versterken de kleine boerderijen die tussen de woningen staan het dorpskarakter (zie figuur 8.1.5) zie ook het onderzoek van de 'deel 2 Analyse van Heemstraweg'.

8.1.3
Uitsnede
landschapsstructuurkaart
2010, de kom

De kom (zie figuur 8.1.1 en 8.1.3) is verkaveld middels brede stroken, waardoor ze optimaal te gebruiken zijn. De kom is door middel van laanbeplanting langs wegen, erfbeplanting en boscomplexen in landschappelijk kamers verdeeld, het coulisselandschap (zie figuur 8.1.6 en 8.1.7).

Zichtlijnen zorgen voor een relatie met het landschap en de dijk. In de toekomst is het dan dus ook belangrijk om deze te behouden zodat het gebied zijn identiteit blijft behouden zie ook het onderzoek van 'deel 2 Analyse van Heemstraweg'.

8.1.4

De oeverwal

Op de oeverwal wordt van oudsher de grond voor akkerbouw gebruikt. Tegenwoordig is deze plaats ingenomen door de kassen.

8.1.5

De oeverwal

Het landschap is kleinschalig. De woningen en boerderijen vormen een lint langs de wegen.

8.1.6

De kom

De kom is versnippert. De wegen en erven zijn aangezet met beplanting. Er zijn bospercelen aangeplant die ook een recreatiefunctie hebben.

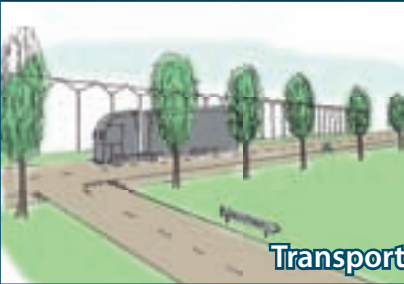

8.1.7

De kom

Bomenlanen zorgen voor geleiding in het gebied.

	Economisch belang	
Gebruiks waarde	 De glastuinbouw	 Agrariërs
Belevings waarde	 Agrarische ruimte	
	 Productie ruimte	
Toekomst waarde	 De economische motor	 Duurzame energiebron
	 Transport	 Infrastructuur

8.1.8
Economisch belang
 De economische motor van
 Nieuwaal nu en voor de
 toekomst.

	Sociaal belang	
Gebruiks waarde	 Geloofsruimte	 De Waaldijk De speelplaats
Belevings waarde	 Het weidse Waalzicht Klein en rustig dorpskarakter	
Toekomst waarde	 Een Ontmoetingspunt	 Recreatie en waterberging Wandel en fietsroutes

8.1.9

Sociaal belang

Het behouden en versterken van de hechte gemeenschap van Nieuwaa.

	Ecologisch belang
Gebruiks waarde	 De fietsdijk
Belevings waarde	 De openheid Sloten Ruimtes
Toekomst waarde	 De uiterwaarde Het open gebied

8.1.10
Ecologisch belang
 Het behouden en vergroten
 van de flora en fauna in het
 gebied.

	Cultureel belang	
Gebruiks waarde	 Jacob Ekelmansstraat	 Kerken
	 Waaldijk woningen	 Geen stoepen
Belevings waarde	 De vrieskist	 Zichtlijn naar de dijk
	 Karakteristieke bouwstijl	 Kunstwerk dijkverzwaring
Toekomst waarde	 Behoud vluchtheuvel	 Zichtbare seizoenen
	 Behoud begraafplaats	 Karakteristieke beplanting

8.1.11

Cultureel belang

De identiteit zichtbaar
houden en respecteren.

9.0
In Nieuwaal worden
heerlijkheden uit de streek
verkocht.

9 Bronnen

Literatuur

A.A. Blommers, Vooruitgang is ons streven, De Toren, 14/12/1995, p3

Arcadis, 2009, Bestemmingsplan Pauwenhof, Nieuwaal

Centraal Bureau voor de Statistiek, 2009, gemeente op maat 2009 Zaltbommel

G.J. van Gieslink, 2009, Samenwerkingsovereenkomst herstructurering glastuinbouw en paddenstoelenteelt Bommelerwaard

H. Keser, 1982, De Bommelerwaard in oude ansichten

J.J.A. Buylinck, 2005, Archief van het dorpsbestuur van Brakel

L.C.J. van Veghel, 2009, Bezemerland 9 te Nieuwaal

M. van Lidth de Jeude, C. Scharren, M. Dambrink, M. van Kuijk, J. Ulijn, 2010, Landschapsbouw Hogeschool van Hall Larenstein

Mozaïek, 1992, mozaïek van de Bommelerwaard.

T. de Torenwachter, Mislukte aardappelooft en hongersnood in Nieuwaal, De Toren, 18/11/1993, p9

T. de Torenwachter, Verberg de verdrevenen, De Toren, 24/12/1992, p7

V. Vermeulen, 1932, Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst

Websites

<http://www.zaltbommel.nl/Wonen%20verkeer%20en%20veiligheid/Bestemmingsplannen/Nieuwaal/Nieuwaal>

<http://www.tuinbouwbommelerwaard.nl/kaarthestructurering>

http://www.streekarchiefbommelerwaard.nl/index.php?option=com_wrapper&Itemid=172

<http://streekplan.gelderland.nl/>

Grip op verrommeling

Deel 1	Visie verrommeling van het landschap
Deel 2	Analyse Van Heemstraweg
Deel 3	Van heerlijkheid tot huidige tijd
Deel 4	Verrommeling in beeld
Deel 5	Blik op de toekomst